

RECENSIES, REPLIEKEN EN DUPLIEKEN

In deze rubriek worden zowel methodologieboeken besproken als onderzoeksrapportages, bij voorkeur van Nederlandstalige auteurs. Auteurs krijgen de gelegenheid om op de recensie te reageren. Op de website www.kwalon.nl worden regelmatig boeken ter recensie aangeboden. Wie een boek wil bespreken (al dan niet uit dat aanbod) kan zich richten tot redacteur Famke van Lieshout: f.vanlieshout@fontys.nl.

Praktijkgericht onderzoek: een *lectio divina*

Gerty Lensvelt-Mulders*

P. Verschuren, *Praktijkgericht onderzoek: ontwerp van organisatie- en beleidsonderzoek*. Amsterdam: Boom Academic, 2009, 455 pagina's, ISBN 978-90-473-0129-5, € 42,50.

Deze review is als volgt opgezet:

- Eerst geef ik kort aan wie Piet Verschuren is en hoe ik mij tot hem verhoud. Het is tenslotte belangrijk te weten hoe de reviewer staat tegenover het gedachtegoed van de gereviewde, zodat de lezer dit mee kan nemen in zijn of haar beoordeling.
- Daarna neem ik u mee op een korte tocht door het boek; misschien wordt u dan nieuwsgierig genoeg om het zelf te lezen.
- En als laatste wil ik nog even de positieve en mindere punten, zoals die bij mij opkwamen tijdens het leesproces, met de lezer delen.

Over de schrijver Piet Verschuren

Piet Verschuren (1944) is hoogleraar in de onderzoeksmethodologie voor managementwetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen. In 1995 verschijnt bij Lemma het boek *Het ontwerpen van een onderzoek*, samen met Hans Doorwaard. Dat werk is een voorloper op het boek dat hier wordt gereviewd. De wetenschappelijke positie van Verschuren zoals hij die in 2002 in zijn inaugurele rede *Dogma's en ontwikkelingen in wetenschap en methodologie: bedreigingen en kansen* neerzet, klinkt ook sterk door in *Praktijkgericht onderzoek*. In deze rede verwoordt Verschuren twee dingen die mij als onderzoeksmethodoloog prikkelen. Ten eerste definieert hij de methodologie als een vak dat zich bezighoudt met *alle* factoren die de wetenschappelijke kwaliteit van de resultaten van onderzoek bepalen. Onderzoekers hebben daarom baat bij een multidisciplinaire houding. Zo'n houding ontstaat mijns inziens als de onderzoeksmethodologie wordt door-

* Gerty Lensvelt-Mulders is onderzoeksmethodoloog en werkt als hoogleraar Wetenschapstheorie en Methodeleer aan de Universiteit voor Humanistiek. E-mail: g.lensvelt-mulders@uvh.nl.

dacht op meerdere domeinen, te weten ontologisch (nadenken over de aard van de sociale werkelijkheid), epistemologisch (nadenken over de aard van kennis over de sociale werkelijkheid), methodologisch (nadenken over hoe ik tot kennis kan komen), maar ook ideologisch. Een doorleefde multidisciplinaire houding vereist dat de onderzoeker openstaat voor verschillende opvattingen binnen deze domeinen en bereid is de dialoog aan te gaan met deze verschillende opvattingen (Greene, 2007).

Daarnaast bepleit Verschuren het samengaan van kwalitatieve en kwantitatieve methoden, omdat het scherpe scheiden van de geesten juist nu sterk contraproductief is. In deze tijd worden aan onderzoek heel andere eisen gesteld dan tien tot vijftien jaar geleden. Universiteiten zijn veranderd, wetenschappers worden meer 'ondernemers' en van de resultaten van onderzoek wordt verwacht dat zij praktisch nut hebben. Het feit dat wetenschappers steeds vaker minstens een deel van hun broek zelf op moeten houden, onder andere door onderzoek te financieren vanuit de derde geldstroom, betekent dat zij moeten concurreren met (grote) organisaties die zich al jaren met onderzoek naar en in praktijken bezighouden. In tijden van schaarste, waarin minder geld voor onderzoek beschikbaar is, kunnen aan universiteit verbonden wetenschappers dan alleen concurreren op aantoonbaar betere onderzoekskwaliteit. Daaraan levert *Praktijkgericht onderzoek* echt een bijdrage. Verschuren maakt hierin duidelijk waarom de onderzoeker veel meer gericht moet zijn op de noden van de vrager en moet leren begrijpen wat de vrager nodig heeft.

Ook daarin vinden Verschuren en ik elkaar. Elke onderzoeksvraag heeft recht op de best mogelijke methodologische aanpak. Zelf denk ik wel eens dat ik in mijn werk meer aan de kant sta van de vraag dan aan de kant van de onderzoeker. Een goede wetenschapper kiest voor die onderzoeksmethode die het beste aansluit bij de vraag en het doel van de vraag. Alleen zo kom je tot valide, betrouwbare en bruikbare antwoorden. Het uitvoeren van kwalitatief hoogstaand en nuttig onderzoek vereist dan ook een grote mate van wetenschappelijke creativiteit en inhoudelijke kennis (Lensvelt-Mulders, 2010). In *Praktijkgericht onderzoek* herken ik sterk deze houding; ook hier wordt een zeer uitgebreide inhoudelijke kennis aan creativiteit gekoppeld. Na het lezen van *Praktijkgericht onderzoek* is duidelijk hoe belangrijk het is voor goed onderzoek (niet alleen praktijkgericht onderzoek) om tijd en aandacht te besteden aan de ontwerpfase. Juist nu het praktijkonderzoek zich mag verheugen in een groeiende belangstelling,¹ kunnen we als onderzoekers niet aankomen met routinematige designs van het type *one size fits all*. Dit boek zal onderzoekers die praktijkgericht onderzoek willen gaan doen of zich daarin verder willen bekwamen, helpen het momentum te grijpen, omdat zij de opdrachtgevers met de kennis uit dit boek toegevoegde waarde kunnen bieden.

Over praktijkgericht onderzoek

Verschuren breekt een lans voor het nemen van voldoende tijd voor het maken van een goed onderzoeksontwerp. Net als voor Maxwell (2005) is voor Verschuren het ontwerpen van onderzoek een iteratief proces, dat nooit helemaal

ophoudt; goed onderzoek kan gaandeweg worden bijgesteld. Het opzetten van onderzoek blijft in het methodeonderwijs vaak onderbelicht en gewoonlijk wordt er (te) weinig tijd voor uitgetrokken. Dat heeft twee redenen: de onderzoeker wil graag voortvarend aan de slag met wat hij of zij ziet als het échte onderzoeken, en de onderzoeker is zich onvoldoende bewust van de verandering van zijn rol. Niet langer meer onderzoek doen met als hoogste doel het verzamelen van kennis en het streven naar significante resultaten, maar tijdens het onderzoek de blik ook richten op de maatschappij en organisatie met als doel te komen tot *relevante* antwoorden. Onderzoek dat gericht is op maatschappelijk beleid noemt Verschuren overigens N-type onderzoek, onderzoek binnen (grote) organisaties n-type onderzoek. Na een inleiding waarin het hoe en waarom van praktijkgericht onderzoek met elan worden beschreven en een hoofdstuk waarin een historische schets hiervan wordt gegeven, volgen dertien hoofdstukken waarin alle belangrijke zaken die om de hoek komen kijken bij het ontwerpen van onderzoek, gedegen en gestructureerd de revue passeren. Dat gebeurt dermate uitgebreid dat het boek niet alleen relevant is voor praktijkgerichte onderzoekers. Veel uitspraken hebben een veel bredere geldigheidswaarde.

De onderwerpen die uitgebreid aan bod komen, zijn validiteit en betrouwbaarheid, het onderzoeksontwerp, de doelstelling van het onderzoek uitmondend in een vraagstelling, definiëren en operationaliseren, verschillende onderzoeksstrategieën (kwalitatief, kwantitatief en *mixed methods*) en onderzoekstypen, bronnen en steekproeftrekking en ten slotte ontsluitingsmethoden, dat zijn methoden voor het verzamelen van onderzoeksdata. Daarnaast is er veel aandacht voor wetenschapstheorie, verantwoording van kennisclaims en een aanzet tot een grotere bewustwording van de specifieke verantwoordelijkheden die praktijkonderzoek met zich meebrengt.

Elk hoofdstuk begint met het aanbieden van basale theorie, maar gaat al snel de diepte in. Er wordt erg veel verteld en uitgelegd, het boek bevat veel details. De lezer wordt regelmatig meegenomen op kleine omwegen en weer teruggebracht naar het hoofdonderwerp. Verschuren slaagt er goed in om je als lezer nooit het gevoel te geven te verdwalen, hij houdt je aandacht stevig vast. De vele figuren en tabellen verhelderen het verhaal en helpen de lezer om het boek ook te lezen met het eigen onderzoek in het achterhoofd.

Wat mij meer en minder beviel

Verschuren stelt in de inleiding dat hij *Praktijkgericht onderzoek* schreef met vier doelgroepen voor ogen: praktijkmensen/opdrachtgevers, beginnende onderzoekers/aio's, ervaren onderzoekers en collega-methodologen. Het is moeilijk om zo'n heterogene groep lezers in één boek te bedienen. Ik vind dat Verschuren daar ook niet helemaal in slaagt. Voor praktijkmensen en opdrachtgevers is het boek naar mijn mening te uitgebreid. Het is lastig om even snel iets op te zoeken. De lay-out van het boek (klein lettertype, veel tekst) draagt daaraan niet bij. Een glosarium, een kort overzicht van relevante begrippen aan het eind van elk hoofd-

stuk, of een flowdiagram waarin de denkrichting wordt vervat, zou daarbij geholpen hebben.

Door de verhalende stijl van schrijven word je gedwongen alles te lezen, even diagonaal scannen is mijns inziens niet mogelijk. Ook dat maakt het boek minder geschikt als naslagwerk. *Praktijkgericht onderzoek* bevat zoveel informatie dat je het langzaam moet lezen en af en toe op je gemak moet herkauwen (*lectio divina*). Daarmee wordt het voor mij een leerboek voor jonge onderzoekers en een boek dat alle onderzoekers in de kast moeten hebben staan, om regelmatig weer te herlezen, opdat ze zich opnieuw bewust worden van de enorme complexiteit van hun werk.

Verschuren wil met zijn boek aantonen dat praktijkgericht onderzoek een methodologisch eigenstandig karakter heeft. Na het lezen van *Praktijkgericht onderzoek* was ik als ervaren onderzoeker weer helemaal bij de les en enthousiast om aan het werk te gaan.

Noot

- 1 Ik attendeer de lezer op het NOSMO-initiatief om een groep 'praktijkgericht onderzoek' op te richten, die zich bezig gaat houden met het verder ontwikkelen van designs en methoden die geschikt zijn voor dit type onderzoek, inclusief een nieuw op te richten internationaal georiënteerd tijdschrift (www.nosmo.nl).

Literatuur

- Greene, J.C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Lensvelt-Mulders, G.J.L.M. (2010). *De gedachte wetenschap*. Oratie uitgesproken op 13 januari 2010. Amsterdam: Humanistic University Press.
- Maxwell, J.A. (2005). *Qualitative research design: an interactive approach* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.